

АНАЛІЗ РІВНЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

ANALYSIS OF THE LEVEL OF PAYMENT CAPACITY OF ENTERPRISES IN THE ODESA REGION

Сніткіна І.А.

аспірант кафедри економічного аналізу,
Одеський національний економічний університет

Snitkina Irina

Postgraduate Student at Department of Economic Analysis,
Odessa National Economic University

У статті здійснено аналіз динаміки рівня платоспроможності підприємств Одеського регіону. За період 2013-2017 років проведено розрахунок і аналіз коефіцієнта поточної платоспроможності 22 підприємств різних галузей економіки. Розрахунки показали різний рівень платоспроможності відносно рекомендованих значень для підприємств України. Для попередньої оцінки розподілу сукупності досліджуваних підприємств за рівнем поточної платоспроможності визначені показники описової статистики для кожного року. Для узагальнення отриманих результатів проведено групування досліджуваних підприємств за коефіцієнтом поточної платоспроможності за даними 2017 року. Аналіз показав, що у 77,3% підприємств значення коефіцієнта поточної платоспроможності менше рекомендованого. Значне перевищення коефіцієнтів платоспроможності над їх граничними рівнями не завжди є позитивним, оскільки може означати заморожування коштів або їх нераціональне використання, вилучення коштів із обороту.

Ключові слова: платоспроможність, галузь, групування, описова статистика, оборотні кошти, дебіторська заборгованість, поточні зобов'язання.

В статье проведен анализ динамики уровня платежеспособности предприятий Одесского региона. За период 2013-2017 годов проведен расчет и анализ коэффициента текущей платежеспособности 22 предприятий различных отраслей экономики. Расчеты показали разный уровень платежеспособности относительно рекомендуемых значений для предприятий Украины. Для предварительной оценки распределения совокупности исследуемых предприятий по уровню текущей платежеспособности определены показатели описательной статистики для каждого года. Для обобщения полученных результатов рассчитаны группировки исследуемых предприятий по коэффициенту текущей платежеспособности по данным 2017 года. Анализ показал, что в 77,3% предприятий значения коэффициента текущей платежеспособности меньше рекомендованного. Значительное превышение коэффициентов платежеспособности над их предельными уровнями не всегда является положительным, так как может означать замораживание средств или их нерациональное использование, изъятие средств из оборота.

Ключевые слова: платежеспособность, отрасль, группировка, описательная статистика, оборотные средства, дебиторская задолженность, текущие обязательства.

The article analyses the dynamics of the solvency level of enterprises in the Odesa region. For the period of 2013-2017, the calculation and analysis of the current solvency ratio of 22 enterprises of various sectors of the economy were carried out. Calculations showed a different level of solvency relative to the recommended values for Ukrainian enterprises. For a preliminary assessment of the distribution of the totality of the studied enterprises by the level of current solvency, indicators of descriptive statistics for each year are determined. To summarize the results obtained, the groupings of the studied enterprises were calculated according to the current solvency ratio using 2017 data. The analysis showed that in 77.3% of enterprises, the value of the current solvency ratio is less than the recommended value. The results of the conducted grouping showed that the smallest enterprises are the riskiest in terms of the level of current solvency. In the case of large industrial, agricultural, and trading enterprises, they were distributed almost equally in all three other groups. To maintain the recommended level of solvency, enterprises need to implement a plan for the production and sale of products, goods, and services, optimize costs, increase profits and, as a result, the size of their own sources of self-financing of the enterprise. One of the reasons for the deterioration of solvency may be the misuse of working capital: diversion of funds into accounts receivable,

investments in excessive reserves and other purposes that temporarily lack financing sources. Sometimes the reason for insolvency is not the mismanagement of the enterprise but the failure of its clients. A high level of taxation, penalties for late payment of taxes can also be one of the reasons for the insolvency of the entity. A significant excess of solvency ratios over their limits is not always positive, as it can mean the freezing of funds or their irrational use, withdrawal of funds from circulation.

Key words: solvency, industry, grouping, descriptive statistics, working capital, receivables, current liabilities.

Постановка проблеми. Вчасно проведені аналіз і оцінка платоспроможності підприємства дозволяють знизити його внутрішні витрати, а також зберегти гнучкість під час прийняття управлінських рішень. Ефективна система аналізу та оцінки платоспроможності підприємства дає можливість підвищити темпи зростання обсягів реалізації товарів і послуг, а також зміцнити свої позиції серед конкурентів.

Високий рівень платоспроможності сприяє не тільки досягненню позитивних фінансових результатів від функціонування підприємства, але й їх підвищенню в майбутньому. В умовах сучасної економіки підприємствам необхідно сформулювати найбільш оптимальну систему аналізу та оцінки платоспроможності, що дозволить визначити ефективність управління фінансовими ресурсами, майном та його структурою, а також проаналізувати існуючі взаємини з різними контрагентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблеми, пов'язані з механізмом банкрутства підприємств, визначенням рівня платоспроможності є предметом дослідження вітчизняних і закордонних учених. Істотний внесок у дослідження даних проблем зробили Е. Альтман, У. Бівер, І. Бланк, Т.П. Гудзь, В.В. Ковальов, М.І. Ковальчук, Л.О. Лігоненко, Г.В. Савицька, П.Т. Саблук, О.О. Терещенко, А.Д. Шеремет, М.Г. Чумаченко, В.В. Юрчишин та інші.

Позначення чітких рамок платоспроможності підприємства необхідно відносити до однієї з найважливіших проблем економічної практики, оскільки незадовільна, а іноді надто низька, платоспроможність і ліквідність можуть послужити причиною відсутності у підприємства коштів, необхідних для подальшого розширення і поліпшення виробництва, а також, у результаті, до банкрутства всієї організації. Однак «зайва ліквідність» може створювати перешкоди і гальмувати загальний розвиток компанії, обтяжуючи її витрати додатковими і надлишковими запасами, резервами та грошовими коштами, які не включені в оборот і не спрямовані на розвиток виробництва [1, с. 155].

У сучасних умовах господарювання підприємства функціонують у досить високій динамічності фінансових процесів, підвищеної невизначеності, що виникає при здійсненні вибору найбільш ефективного напрямку подальшого розвитку, а також під високим впливом зовнішніх факторів. Усе перераховане значно підвищує роль аналізу і загальної оцінки платоспроможності підприємства.

Проведення аналізу та оцінки платоспроможності є особливо важливим у загальній системі управління, оскільки їх результати є базою і основою для прийняття певних управлінських рішень, спрямованих на отримання максимального прибутку.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз рівня показників платоспроможності підприємств Одеського регіону за останні 2013-2017 роки, виявлення основних тенденцій їх формування за групами, виділення слабких сторін діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із методів аналізу платоспроможності підприємства є коефіцієнтний аналіз, який передбачає, у першу чергу, розрахунок коефіцієнтів платоспроможності. Однак дані коефіцієнти не можуть дати комплексну оцінку усіх сторін діяльності підприємства, від яких залежить рівень його платоспроможності. Для цього необхідно здійснити аналіз і низки інших показників, зокрема таких, як коефіцієнт автономії, маневреності власного капіталу, фінансового ризику та ін.

Для проведення дослідження нами здійснено вибірку підприємств Одеського регіону, у яку потрапило 22 підприємства основних галузей економіки – промисловості, сільського господарства, будівництва, торгівлі, надання послуг. Період дослідження охоплює останні 5 років (2013-2017 рр.).

Відбір підприємств різних галузей обумовлений тим, що існуючі «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» Міністерства економіки [2] не виділяють граничні значення показників платоспроможності окремо для малих підприємств, підприємств окремих галузей економіки. На наш погляд, для підприємств різних галузей економіки повинні бути свої граничні значення показників платоспроможності, оскільки підприємства суттєво відрізняються обсягом необхідних основних засобів, мають різний виробничий цикл, сезонний характер виробництва тощо.

У табл. 1 наведено коефіцієнти поточної платоспроможності, які розраховані для досліджуваних підприємств за 2013-2017 рр.

Дані табл. 1 свідчать про те, що серед досліджуваних підприємств є такі, що мають значення коефіцієнта поточної платоспроможності, яке перевищує граничне значення, і в той же час є значна кількість підприємств, у яких кое-

Таблиця 1

Динаміка коефіцієнту поточної платоспроможності підприємств Одеського регіону

№ з/п	Підприємство	Рік				
		2013	2014	2015	2016	2017
1	ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель»	0,46	0,50	0,58	0,67	0,71
2	ПрАТ «ВО «Стальканат-Силур»	0,30	0,26	0,26	0,27	0,24
3	ПрАТ «Будгідрравліка»	0,61	0,62	0,82	0,73	0,54
4	ПрАТ «ВО «Одеський консервний завод»	1,25	1,02	0,92	0,50	0,67
5	ПАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування»	3,07	7,93	5,85	4,76	5,35
6	ПрАТ «Одеський коньячний завод»	1,76	1,58	1,42	1,31	1,10
7	СП «Одеські дріжджі» у формі ЗАТ	0,44	0,72	1,00	0,81	0,46
8	ПрАТ «Одеський завод шампанських вин»	5,96	1,59	0,54	0,58	0,82
9	ПрАТ «Одесавинпром»	0,84	0,34	0,22	0,30	0,36
10	ПАТ «Гемопласт»	8,24	1,26	0,64	0,57	0,25
11	ТОВ «Мраморос»	0,19	0,46	0,12	0,05	0,06
12	ПрАТ «Придунайський»	0,36	0,30	0,25	0,17	0,25
13	ПрАТ «Долинка»	0,01	0,04	0,09	0,23	0,56
14	ПАТ «Зоря»	3,15	2,71	1,51	0,88	0,79
15	ПАТ сільськогосподарське підприємство «Чорноморська перлина»	7,58	7,58	5,47	4,12	2,90
16	ВАТ «Одестрансбуд»	2,08	2,47	2,52	1,53	1,84
17	ПАТ «Єнні Фудз»	0,85	1,27	1,30	2,61	2,68
18	ТОВ «Таврія-В»	0,55	0,61	0,38	0,54	0,46
19	ТОВ «Агроземлі»	-	-	1,05	0,21	0,27
20	ПП «Агротехніка, ІНК»	0,37	0,17	0,30	0,52	0,47
21	ТОВ «Марис»	-	-	-	-	0,01
22	ТОВ «Автоімпульс»	0,02	0,04	0,05	0,07	0,06

Джерело: розраховано автором

фіцієнт поточної платоспроможності суттєво менше критичного значення.

Для попередньої оцінки розподілу сукупності досліджуваних підприємств за рівнем поточної платоспроможності нами в редакторі Excel визначені показники описової статистики для кожного року. Результати наведені в табл. 2.

Як свідчать дані табл. 2, протягом 2013-2017 рр. існувала значна варіація коефіцієнта поточної платоспроможності досліджуваних підприємств. Однак в останні роки вона дещо знизилася, оскільки стандартне відхилення («Столбец 4» та «Столбец 5») зменшилося.

У той же час за досліджуваний період високими є показники ексцесу та асиметрії і вони суттєво зросли в останні роки. Так, у 2017 р. («Столбец 5») ексцес суттєво перевищує граничне значення, яке дорівнює 0, а асиметрія значно вище граничного значення 0,5. Тобто, сукупність досліджуваних підприємств має значну варіацію коефіцієнта поточної платоспроможності, розподіл є плосковершинним і має суттєву правосторонню асиметрію.

Для встановлення ступеня варіації доцільно визначити коефіцієнт варіації за формулою:

$$V = \frac{\sigma}{X} \cdot 100, \quad (1)$$

де σ – середнє квадратичне відхилення;
 X – середнє значення показника.

Підставивши у формулу (1) розраховані показники середнього квадратичного відхилення і середньої величини для 2017 року отримуємо результат:

$$V = \frac{1,224}{0,948} \cdot 100 = 129,1 \%$$

Отже, значення коефіцієнта поточної платоспроможності у окремих підприємств відхиляється від його середнього значення у середньому на 129,1 % і оскільки воно суттєво перевищує граничний рівень (33,3 %), то можна зробити висновок про дуже високий рівень варіації коефіцієнта поточної платоспроможності у досліджуваних підприємств.

Проведемо більш глибокий аналіз даних табл. 1. Серед досліджуваної сукупності підприємств лише у чотирьох протягом усього аналізованого періоду коефіцієнт поточної платоспроможності перевищував рекомендоване граничне значення 1,0: ПАТ «Одеський консервний завод дитячого харчування», ПрАТ

Показники описової статистики рівня поточної платоспроможності підприємств Одеського регіону

	Столбец 1	Столбец 2	Столбец 3	Столбец 4	Столбец 5
Среднее	1,731	1,430	1,150	0,974	0,948
Стандартная ошибка	0,523	0,465	0,337	0,271	0,267
Медиана	0,580	0,615	0,610	0,555	0,505
Мода	-	0,040	-	-	0,460
Стандартное отклонение	2,451	2,183	1,581	1,269	1,252
Дисперсия выборки	6,008	4,766	2,500	1,610	1,569
Эксцесс	2,411	5,577	5,130	4,217	6,905
Асимметричность	1,835	2,465	2,360	2,181	2,517
Интервал	8,240	7,930	5,850	4,760	5,340
Минимум	0,000	0,000	0,000	0,000	0,010
Максимум	8,240	7,930	5,850	4,760	5,350
Сумма	38,090	31,470	25,290	21,430	20,850
Счет	22	22	22	22	22

Джерело: розраховано автором

«Одеський коньячний завод», ПАТ сільськогосподарське підприємство «Чорноморська перлина» та ВАТ «Одестрансбуд». При цьому у першого підприємства коефіцієнт поточної платоспроможності не мав чіткої тенденції і в останній 2017 р. підвищився, в інших трьох підприємств він протягом 2013-2017 рр. мав чітку тенденцію до зменшення, тобто рівень поточної платоспроможності на даних підприємствах хоч і був відносно високим, в останні роки суттєво погіршився.

Серед підприємств з низьким рівнем поточної платоспроможності виділяється мале підприємство сфери послуг ТОВ «Автоімпульс», яке протягом усього періоду мало коефіцієнт платоспроможності менший 0,1, а також мале промислове підприємство ТОВ «Мраморос». На обох підприємствах в останні роки на одну гривню короткострокових, тобто невідкладних, зобов'язань припадає менше 10 коп. ліквідних активів.

Для узагальнення отриманих результатів нами здійснено групування досліджуваних підприємств за коефіцієнтом поточної платоспроможності за даними 2017 року.

Для цього спочатку необхідно визначити оптимальну кількість груп, які потрібно утворити при даній чисельності підприємств. Скористаємося формулою Стерджеса:

$$n = 1 + 3,322 \lg N \quad (2)$$

де N – кількість одиниць сукупності.

Враховуючи те, що в нашій вибірці 22 досліджуваних підприємства, оптимальна кількість груп складає 5:

$$n = 1 + 3,322 \cdot 1,3424 = 5,45$$

Групування підприємств можна здійснити або з рівними, або з нерівними інтервалами. Для групування з рівними інтервалами визначимо величину інтервалу за формулою:

$$h = \frac{X_{\max} - X_{\min}}{n}, \quad (3)$$

де X_{\max}, X_{\min} – відповідно максимальне та мінімальне значення показника у сукупності.

Використання формули (3) для розподілу підприємств за коефіцієнтом поточної платоспроможності 2017 року дає наступний результат:

$$h = \frac{5,35 - 0,01}{5} = 1,07$$

Ураховуючи те, що критичне значення коефіцієнта поточної платоспроможності складає 1,0, то такий розподіл міг би дати змістовні результати. Однак, дані табл. 1 свідчать про те, що при такому розподілу більше двох третин підприємств потраплять у першу групу, що зробить групування непридатним для аналізу.

Згідно правил групування, в тому випадку, коли діапазон варіації показника надто широкий і розподіл значень нерівномірний, краще здійснювати групування з нерівними інтервалами.

Беручи до уваги визначений вище коефіцієнт варіації, а також те, що серед досліджуваної сукупності підприємств розподіл нерівномірний і, крім того, є такі підприємства, що можна вважати «аномальними» за рівнем коефіцієнта поточної платоспроможності, доцільно здійснити групування з нерівними інтервалами, виділивши визначені оптимальними 5 груп.

Однак під час здійснення групування виявилось некоректним формування 5 груп, оскільки в одну із груп потрапило лише одне підприємство. Тому нами вирішено виділити 4 групи. Результати групування наведені в табл. 3.

Проведене групування показало, що у 77,3 % підприємств значення коефіцієнта поточної платоспроможності менше критичного. Тобто у цих підприємств не вистачає ліквідних активів, які

Таблиця 3

Групування підприємств Одеського регіону за коефіцієнтом поточної платоспроможності

Групи підприємств за коефіцієнтом поточної платоспроможності	Кількість підприємств		Середній рівень коефіцієнта поточної платоспроможності
	одиниць	у % до загальної кількості	
До 0,2	3	13,6	0,04
0,2 – 0,5	8	36,4	0,35
0,5 – 1,0	6	27,3	0,68
Більше 1,0	5	22,7	2,77
Усього	22	100,0	0,95

Джерело: складено автором

швидко можуть бути перетворені в грошові кошти для погашення своїх боргів протягом року. При цьому у половини підприємств на одну гривню короткострокових зобов'язань припадає менше 50 коп. ліквідних активів.

Необхідно також відмітити, що із загальної сукупності досліджуваних підприємств у 22,7 % їх кількості середній рівень коефіцієнта поточної платоспроможності складає 2,77, тобто перевищує рекомендоване значення майже в 3 рази.

При цьому до першої групи увійшли лише малі підприємства. Другу групу склали 4 промислових підприємства, одне сільськогосподарське, одне торгівельне та два малих підприємства. До третьої групи потрапили 4 промислових підприємства та 2 сільськогосподарських. Четверту групу склали 2 промислових підприємства та по одному підприємству сільськогосподарському, будівельному і торгівельному.

Склад кожної групи наведено на рис. 1.

Висновки. Результати проведеного групування показали, що найбільш ризикованими з точки зору рівня поточної платоспроможності є малі підприємства. Щодо великих промислових, сільськогосподарських та торгівельних підприємств, то вони розподілилися майже рівномірно в усіх інших трьох групах.

Для підтримки рекомендованого рівня платоспроможності підприємствам необхідно виконувати план по виробництву і реалізації продукції, товарів та послуг, оптимізувати витрати, нарощувати прибуток і як результат величину власних джерел самофінансування підприємства.

Однією з причин погіршення платоспроможності може бути неправильне використання оборотного капіталу: відволікання коштів у дебіторську заборгованість, вкладення в понадпланові запаси і на інші цілі, які тимчасово не мають джерел фінансування. Іноді причиною неплатоспроможності є не безгосподарність підприємства, а неспроможність його клієнтів. Високий рівень оподаткування, штрафних санкцій за несвоєчасну сплату податків також може стати однією з причин неплатоспроможності суб'єкта господарювання.

Значне перевищення коефіцієнтів платоспроможності над їх рекомендованими рівнями не завжди є позитивним, оскільки може означати заморожування коштів або їх нераціональне використання, використання підприємством не всього наявного потенціалу, вилучення коштів із обороту.

Рис. 1. Групи підприємств Одеського регіону за рівнем коефіцієнта поточної платоспроможності

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Войтоловский Н.В., Калинина А.П. Комплексный экономический анализ предприятия. Санкт-Петербург : «Питер», 2010. 256 с.
2. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджені Наказом Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26 жовтня 2010 року № 1361). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення: 19.06.2018).
3. Економічний аналіз : навч. посібник / за ред. Н.А. Волкової. Одеса : ОНЕУ, 2015. 310 с.
4. Офіційна сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 23.01.2019).
5. Офіційна сторінка Головного управління статистики в Одеській області. URL: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 28.01.2019).
6. Фінансова звітність підприємств Одеської області. URL: <https://smida.gov.ua/> (дата звернення: 28.01.2019).
7. Шандаков С.В. Экономическая сущность ликвидности и платежеспособности организации. *Фундаментальные и прикладные исследования: проблемы и результаты*. 2014. № 12. С. 206–210.
8. Шим Джей К., Сигел Джоэл Г. Финансовый менеджмент. Перевод с англ. Москва : «Филинь», 1996. 400 с.
9. A Comparative Analysis of U.S., Canadian and Solvency II Capital Adequacy Requirements in Life Insurance. CAS, CIA, and SOA Joint Risk Management Section. 2010. URL: <http://www.arochaandassociates.ch/PDF/A%20comparative%20analysis%20of%20life%20solvency%20standards%20-%20Sharara%20et%20al%20-%20NAAJ.pdf> (date of appeal: 19.06.18).